

1.	POLAZIŠTA	1
1.1.	POLOŽAJ, ZNAČAJ I POSEBNOSTI PODRUČJA GRADA U ODNOSU NA PROSTOR I SUSTAV ŽUPANIJE I DRŽAVE	1
1.1.1.	Temeljni podaci o stanju u prostoru	1
1.1.1.1.	Smještaj, geoprometni položaj i veličina	1
1.1.1.2.	Prirodne svojstvenosti kraja	1
1.1.2.	Prostorno-razvojne i resursne značajke	3
1.1.3.	Planski pokazatelji i obaveze iz dokumenata prostornog uređenja šireg područja i ocjena postojećih prostornih planova	5
1.1.3.1.	Pokrivenost područja Grada prostornim planovima	6
1.1.3.2.	Konceptualna obilježja prostornog razvoja Grada u važećim dokumentima prostornog uređenja	6
1.1.4.	Ocjena stanja, mogućnosti i ograničenja razvoja u odnosu na demografske, gospodarske i prostorne pokazatelje	7
1.1.4.1.	Ocjena demografskog stanja	7
1.1.4.2.	Ocjena gospodarskog stanja	8
1.1.4.3.	Temeljne svojstvenosti naselja i sustava naselja	8
1.1.4.4.	Temeljna organizacija prostora i namjena površina	9
1.2.	OCJENA STANJA PRIRODNIH, KRAJOBRAZNIH I KULTURNO-POVIJESNIH VRIJEDNOSTI	10
1.2.1.	Ocjena stanja prirodnih vrijednosti i krajobraznih svojstvenosti kraja	10
1.2.2.	Ocjena stanja kulturno-povijesnog nasljeđa kraja	11
1.2.2.1.	Stanje zaštite i dokumentiranosti kulturnih dobara na području Grada Županje	11
1.2.2.2.	Prikaz povijesnog razvitka područja Grada Županje	12
1.2.2.3.	Prikaz registriranih spomenika kulture na području Grada Županja	16
1.2.3.	Temeljne ekološke svojstvenosti kraja	16
1.3.	SVOJSTVENOSTI PROMETNE I KOMUNALNE INFRASTRUKTURE	17
1.3.1.	Promet	17
1.3.2.	Pošta i telekomunikacije	17
1.3.3.	Energetski sustav	18
1.3.4.	Vodnogospodarski sustav	18
1.3.5.	Postupanje s otpadom	19
1.4.	MOGUĆNOSTI I OGRANIČENJA PROSTORNOG RAZVOJA I UREĐENJA	19
1.4.1.	Mogućnosti i ograničenja u odnosu na gospodarski razvoj	19
1.4.3.	Mogućnosti i ograničenja u odnosu na prostorno-krajobrazne i prirodne vrijednosti	20
1.4.4.	Mogućnosti i ograničenja u odnosu na kulturno-povijesne cjeline i građevine	20

popunjavanjem postojećih naselja, odnosno postojećih građevinskih područja. Pri tome svakako treba razlikovati novu izgradnju odnosno nove dijelove naselja, od starih tradicijskih još izglednih, duž prometnica, linearno izgrađenih dijelova.

1.4.3. MOGUĆNOSTI I OGRANIČENJA U ODNOSU NA PROSTORNO-KRAJOBRAZNE I PRIRODNE VRIJEDNOSTI

Doživljaj krajolika Grada složen je od nekoliko čimbenika koji u zajedničkom djelovanju ostavljaju na promatrača povoljne utiske: velike šumske površine u sjevernim i istočnim dijelovima Grada te nizinski reljef središnjeg prostora sa izlaskom na rijeku Savu (slika 5). Osobitost prostora izražena je u prirodnim i kulturnim datostima, njihovom stapanju u jednu cjelovitu sliku, koja obilježava identitet prostora. Izuzetno bi bilo važno sačuvati elemente *kulturnog krajobraza*. To se odnosi na većinu gabarita tradicijskih zgrada koja koriste prednosti smještaja određene reljefom i krajobrazom. A u tu svrhu osim zadržavanja slobodnih neizgrađenih područja s visokim raslinjem na njihovim rubovima, nužan je nadzor i nad unutrašnjom gustoćom izgradnje unutar naselja. Ona ne bi smjela gustoćom, ali niti disperzijom nadići povijesne razmjere kako bi se održao izvorni sustav osobina i osobitosti *kulturnog krajobraza*.

Slika 5: Pogled uz tok rijeke Save prema sjeverozapadu

Sve nabrojeno prepoznatljive su prirodne i krajobrazne vrijednosti, koje čine ovaj kraj osobitim. Posebnost je izražena u izmjenama prirodnih i kultiviranih segmenata, njihovom stapanju u jednu cjelovitu sliku, naglašavajući identitet prostora. Stoga u prostornom razvoju Grada treba uzeti u obzir ove vrijednosti i ugraditi ih u rješenje. Treba očuvati postojeće šumske komplekse i šumska staništa. Šume se ne mogu krčiti radi izgradnje niti se može graditi na potencijalnim šumskim staništima, a treba i očuvati današnja plodna polja od izgradnje.

1.4.4. MOGUĆNOSTI I OGRANIČENJA U ODNOSU NA KULTURNO-POVIJESNE CJELINE I GRAĐEVINE

Općenito je nedovoljna aktivna briga društva za spomenike kulturne baštine kojih nisu sustavno istraženi ni obrađeni na način neophodan za provedbu mjera zakonske zaštite. Na području Grada treba istražiti i zaštititi područja arheoloških nalazišta i cjeline građevina i njihova okoliša. Postojeće građevine i lokalitete kulturnog naslijeđa treba istražiti i prezentirati vrijednosti javnosti.

Termini *“ograničenja”* i *“mogućnosti”* zorno oslikavaju odnos današnjeg društva spram baštine i njene zaštite. Tome nas zaključku vodi i općenito nedovoljna aktivna briga za spomenike kulturne baštine od kojih mnogi još nisu sustavno ni obrađeni na način neophodan za provedbu mjera zakonske zaštite. Ona bi se pak trebala voditi sa trijeznim zoniranjem područja mogućeg budućeg rasta i razvoja naselja.

Na području Grada nema osobito vrijednih kulturno-povijesnih spomenika nacionalne važnosti. Stoga, obzirom na svojstvenosti prostora unutar Grada, posebno u prostorima gdje već postoji izgradnja, može se općenito kazati da postoje mogućnosti razvoja u okvirima predviđenog rasta. To osobito vrijedi zbog činjenice da je postojeća izgrađenost razmjerno rijetka i da se stambena izgradnja može odvijati

prazniti, zahtijevaju učestalo pražnjenje. Uobičajeni način pražnjenja sadržaja septika sastoji se u prepumpavanju cjelokupnog sadržaja u najbliži otvoreni kanal. Izvedba javnog sustava za sobom vuče i viši standard glede potrošnje pitke vode, što u konačnici znači i brže punjenje septika (dakle, i češće pražnjenje u kanale).

Preostale vode koje se javljaju na ovom području su oborinske vode. Za njihovo prikupljanje i odvodnju postoji mreža otvorenih kanala uz prometnice kao i mreža sustava za odvodnjavanje i navodnjavanje. Nažalost, ne postoji mogućnost kontrole nečistoće vode koja se na ovaj način skuplja sa asfaltiranih prometnih površina u naseljima i izvan njih.

Vodno gospodarstvo

Područje Grada Županja dio je Biđ-Bosutskog melioracijskog areala. Glavni recipijent i odvodnik sliva je rijeka Sava u koju se voda slijeva gravitacijom ukoliko to vodostaji Save dozvoljavaju. Osim poplavnim vanjskim vodama, područje Grada ugroženo je i od unutarnjih voda. Usporene vode Spačvanskog bazena utječu na slabiju odvodnju pojedinih areala. Stanje regularnosti vodotoka nije u potpunosti zadovoljavajuće. Vodotoci I. i II. reda regulirani su za određeni poticajni profil i određenu niveletu korita.

Cijelom duljinom južne granice Grada Županja koja se u potpunosti podudara sa središnjom linijom korita rijeke Save izveden je zemljani nasip za obranu od povremenih visokih voda rijeke Save. Udaljenost nasipa od ruba korita Save varira tako da se npr. cijeli prostor tzv. Buzum Štitara i Savice u jugozapadnom dijelu područja Grada nalazi izvan zaštite, tj. nalazi se unutar plavnog područja.

1.3.5. POSTUPANJE S OTPADOM

Temeljna zakonska regulativa uspostavljena je proglašenjem *Zakona o otpadu* 1995. godine. Danas se za cijelo područje Grada komunalni otpad prikuplja na prostoru na krajnjem jugu područja Grada, a u skladu sa Zakonom, pravilnicima i normama. Postojeća deponija otpada mora se održavati vrlo pomno, zbog blizine rijeke Save i zbog činjenice da se nalazi neposredno uz državnu granicu i granični prijelaz Županja. Ta činjenica bi mogla stvarati ekološke probleme u budućnosti zbog blizine raspoloživih prirodnih resursa za razvoj poljodjelstva i eventualno seoskog turizma.

Planirano odlagalište otpada za potrebe Vukovarsko-srijemske županije nalazi se na području Općine Stari Jankovci (lokalitet "Vrapčana"). Ono pruža vrlo povoljne mogućnosti odlaganja komunalnog otpada za cijelu Županiju, pa tako i Grad Županju i susjedne općine. Prethodna istraživanja potvrđuju opravdanost ove lokacije. Temeljem *Zakona o otpadu (NN 178/04.)* Grad Županja za svoje područje treba izraditi *Plan gospodarenja otpadom sa pratećim mjerama*.

1.4. MOGUĆNOSTI I OGRANIČENJA PROSTORNOG RAZVOJA I UREĐENJA

Prirodni potencijal Grada karakterizira razmjerno kvalitetni prirodni uvjeti, klima, reljef, vegetacija, vrijedni krajobrazi zajedno s naslijeđenim materijalnim i drugim kulturnim svojstvenostima premda u skućenim prostornim okvirima i ne u najatraktivnijem izboru, Gradu ipak daje mogućnosti za razvoj poljodjelstva, proizvodnih djelatnosti (obrtništva i manjih proizvodnih jedinica) i uslužnih djelatnosti.

1.4.1. MOGUĆNOSTI I OGRANIČENJA U ODNOSU NA GOSPODARSKI RAZVOJ

Na temelju izrađene analize trenutnog gospodarskog stanja na području Grada Županja te dosad stvorenih preduvjeta za daljnji gospodarski razvoj mogu se razložiti slijedeće mogućnosti, ciljevi i ograničenja gospodarskog razvoja od interesa za cjelokupni održivi razvitak Grada i poboljšani društveni standard. Razvojne mogućnosti i prednosti se očitavaju iz činjenica: da se Grad nalazi vrlo blizu važnih prometnih pravaca (D4 i D55) te da ima mogućnost pristupa na postojeći željeznički pravac Zagreb - Vinkovci - Tovarnik, što joj, u odnosu na današnje stanje, daje vrlo dobre razvojne prednosti i mogućnosti za budući gospodarski razvoj prvenstveno orijentiran na:

- a) razvoju poljodjelstva,
- b) daljnji razvoj industrije koja u Gradu već djelomično postoji,
- c) razvoju određenih uslužnih djelatnosti, a bilo bi povoljno s naglaskom na visoko učešće ljudskih potencijala izraženo kroz stručnu naobrazbu, što traži neke preduvjete,
- d) razvoju malog poduzetništva i obiteljskog gospodarstva u obrtničkim zanimanjima u ovisnosti o raspoloživim sirovinama i interesima stanovništva.

Prednost ovog kraja je u povećanju zahtjeva za ekonomskim i ekološkim održivim razvojem u poljodjelstvu kao osnovnoj gospodarskoj djelatnosti i njenim komplementarnim djelatnostima upravo radi današnjeg i budućeg prometnog položaja. Prednost poljodjelske proizvodnje proizlazi iz njezine strukture, prvenstveno orijentirane na uzgoju žitarica i lako pokvarljivih povrtnarskih kultura tipičnih za blizinu i okolicu potrošačkog centra kao što je Vinkovci, pa i udaljenijih centara (Slavonski Brod, Osijek, Zagreb, ...).

poštanskih i ostalih usluga, te usluga iz područja telekomunikacija (javna govornica, javni fax promet, prijam i uručenje brzopisne u unutrašnjem i međunarodnom prometu). Dostavno područje obuhvaća cijeli Grad. U planskom razdoblju očekuje se daljnje osuvremenjivanje prostora i opreme.

Telekomunikacijska mreža

Na području Grada TK mreža sastoji se od uređaja za komutaciju (područna telefonska centrala u Županji i mjesna telefonska centrala u Štitaru), prijenosnog puta (magistralni vodovi i kanali te korisnički i spojni vodovi i kanali) i krajnjih korisnika u smislu telefonskih priključaka. Telekomunikacijska mreža na području Grada je kvalitetno izvedena i u potpunosti zadovoljava sadašnji stupanj razvijenosti. Viši komutacijski čvor kojem pripada područje Grada je u Vinkovcima (EWSD). U sjevernom dijelu Grada, pored motela Rastovica uz državnu cestu D4 nalazi se bazna stanica telekomunikacija u pokretnoj mreži.

RTV mreža

Na području Grada nalazi se repetitor HTV1 i HTV2.

1.3.3. ENERGETSKI SUSTAV

Elektroenergetika

Elektroenergetske potrebe Grada podmiruju se u cijelosti iz elektroenergetske mreže HEP, jer na području Grada Županja nema proizvodnje električne energije. Elektroenergetska mreža unutar prostora Grada sadržava dvostruki 400 kV dalekovod, 110 kV dalekovod, 35 kV i to sve u istočnom dijelu područja Grada. Postoji i 35 kV dalekovod u smjeru istok - zapad koji prolazi uz sjeverni rub državne prometnice D4 (autocesta GP Bregana - Zagreb - Lipovac - GP Bajakovo). 400 KV dalekovod je samo prolazni dalekovod dok se 110 kV kod trafostanice TS 110/35/10 (Županja 2) preusmjerava na lokalnu dalekovodnu 35 kV mrežu. Na području grada Županja, neposredno uz šećeranu - *Sladorana* nalaze dvije trafostanice 35/10 kV (Županja 1 i Šećerana). Postojeći sustav trafostanica u potpunosti zadovoljava sadašnje stanje potreba Grada, ali kod planiranja novih građevnih područja za stanovanje i gospodarske sadržaje svakako treba prethodno ispitati mogućnosti njihove dogradnje pa čak i izgradnje potpuno novih trafostanica.

Plinoopskrba

Prirodni plin kao ekološki i najjeftiniji energent zastupljen je sve više kao glavni energent u kućanstvima i industriji u istočnom dijelu Hrvatske. Na području grada Županja, gotovo sva domaćinstva i ostali potencijalni potrošači su priključeni na plinoopskrbni sustav koji na područje Grada dolazi sa sjevera, sa područja općine Gradište. Sjevernim dijelom područja Grada, u smjeru istok - zapad prolazi magistralni plinovod za međunarodni transport plina. U krajnjem sjevernom području Grada, uz prometnicu prema Gradištu nalazi se MRS Županja. Za možebitno novoplanirane veće sadržaje i namjene trebat će provjeriti mogućnosti danas postojećih plinoopskrbnih kapaciteta i predložiti njihova proširenja i pojačanja.

1.3.4. VODNOGOSPODARSKI SUSTAV

Vodoopskrba

Cjelokupni prostor Grada aluvijalna je naplavina rijeke Save i njenih pritoka pa je u hidrogeološkom smislu vrlo pogodan za vodoopskrbu. Rezultat toga je da je sav nastanjeni prostor Grada obuhvaćen vodoopskrbnim sustavom, koji se opskrbljuje sa izvorišta smještenog u krajnjem istočnom području Grada (za područje područja samog grada Županja) te u sjevernom dijelu naselja Štitar. Unutar samog naselja Županja nalazi se crpna stanica.

Međutim, neki stanovnici na svojim imanjima opskrbljuju se vodom i iz dodatnih izvora - iz kopanih bunara kojima je zahvaćen prvi vodonosni sloj podzemne vode, najviše podložan onečišćenju. Nažalost, neki bunari su na nedovoljnoj udaljenosti od septičkih jama, staja, gnojišta i ostalih izvora onečišćenja, pa je kvaliteta zahvaćene vode problematična.

Odvodnja otpadnih voda

Postojeće stanje odvodnje naselja na području Grada Županja karakterizira činjenica da u naselju Županja postoji skoro u potpunosti riješen sustav odvodnje otpadnih voda, dok je na području naselja Štitar upravo obrnuto. Odvodnja oborinske vode riješena je u sklopu odvodnje prometnica i poljoprivrednih površina. Drugim riječima, trenutno je formiran razdjelni sustav odvodnje.

Sanitarne i otpadne vode prikupljaju se lokalno, po mjestu nastanka putem septičkih i crnih jama. Ovi objekti izvedeni su tako da omogućuju infiltraciju prikupljene nečiste vode u podzemlje i miješanje s čistom vodom u prirodi. Geološki sastav podzemlja pogoduje brzom infiltraciji nečiste vode i onečišćenju plitkih vodonosnika koji su još uvijek osnova vodoopskrbe naselja na većem dijelu Grada. Filtriranje zasićene otpadne vode kroz gornje slojeve zemlje dovodi do zapiranja terena oko septičkih (crnih) jama i stvaranja prirodno nepropusnog ili slabo propusnog sloja. Slijedom toga jame, koje se 20-ak godina nisu morale

1.3. SVOJSTVENOSTI PROMETNE I KOMUNALNE INFRASTRUKTURE

1.3.1. PROMET

Cestovni promet

Sustav prometnica na području Grada je prema *Odluci o razvrstavanju javnih cesta u državne ceste, županijske ceste i lokalne ceste* (NN 79/99., i 111/00.) zastupljen sa Državnom cestom **D4/A3** (GP Bregana - Zagreb - Slavonski Brod - Lipovac - GP Bajakovo), **D55** (Vinkovci - Županja -GP Županja), **D214** (Županja - Bošnjaci - GP Gunja), Županijskom cestom **Ž4170** (Gradište - Županja - D55), **Ž4218** (Županja - Štitar - Babina Greda), **Ž46042** (D55 - Ž4170), **Ž46043** (D55 - Ž4170) i **Ž46045** (Ž4170 - D55), kao i nekoliko nerazvrstanih prometnica.

Riječni promet

Riječni promet je od osobite važnosti za Vukovarsko-srijemsku županiju. Tu su važni tereti koji nisu osjetljivi na prekrcaj te se mogu očekivati transporti: masovnih jeftinih tereta koji se laku prekrcajavaju, kontejneri i Ro-Ro prijevozi. Preduvjet realizaciji tog prijevoza je izgradnja kanala Dunav - Sava i kanaliziranje Save do Siska. Realizacija izgradnje kanala je temeljni uvjet značajnijeg razvoja riječnog brodarstva te omogućila razvoj sustava riječnog, cestovnog, željezničkog i pomorskog prijevoza. Nužne su poticajne mjere države za razvoj kombiniranog prometa, a osobito uvođenje kombiniranih i kontejnerskih vlakova. Riječna luka kod Županje ima sve te preduvjete potrebne za daljnji razvoj (slika 4).

Slika 4: Pogled uz tok rijeke Save prema zapadu

Željeznički promet

Postojeća željeznička pruga drugog reda dolazi sa sjevera, iz Vinkovaca, prolazi kroz područje općine Gradište i završava na međumjesnom željezničkom kolodvoru u samoj Županji. Postoji ogranak pruge dalje na jug, ali on se ne koristi i završava kod županijske ceste Ž46043. Postoji još jedan odvojak prema sjeverozapadu koji vodi do *Sladorane* uz rijeku Savu i sadašnje riječne luke. Bilo je razmišljanja o produženju željezničke pruge prema jugu, prema Brčkom u Bosni i Hercegovini, ali to nije nikad ostvareno.

1.3.2 POŠTA I TELEKOMUNIKACIJE

Poštanska mreža

Na području Grada postoji poštanska infrastruktura u svom osnovnom vidu koji se sastoji od jedinice poštanske mreže u Županji i Štitaru, koja je u potpunosti opremljena i osposobljena za obavljanje svih

1.2.2.3. Prikaz registriranih spomenika kulture na području Grada Županja

Na području Grada Županja do sada su registrirana slijedeća kulturna dobra:

2.1.	Crkve i kapele	Status zaštite
2.1.1	Župna crkva Mučeništva sv. Ivana Krstitelja, Županja	R-1186
2.1.2	Župna crkva sv. Mateja Apostola i Evandeliste, Štitar	P 612-08/04-05/17
2.4.	Građevine javne namjene	
2.4.1	Nekadašnji čardak, Zavičajni Muzej, Županja	R -1187
2.4.2	Zgrada stare škole, Županja	R-1188
2.4.3	Zgrada bivše Agencije, Županja	R
2.4.4.	Zgrada željezničke postaje, Županja	PR
2.5.	Gospodarske građevine	
2.5.1	Ambar, Savska ul. 44, Štitar	R -0472
3.0.	Memorijalna područja i obilježja	
3.0.1	Kuća A. Kozarca, Kolodvorska 35, Županja	R-0230
3.0.2	Spomenik palim borcima u parku, Županja	R-0222
4.0.	Arheološki lokaliteti	
4.0.1	Crne njive, prapovijesno naselje	R-0561
4.0.2	Šlajs, Poloj, Savica, prapovijesno naselje	R-0562
4.0.3	Košno-Dubovo, prapovijest, srednji vijek	P 53/1-1999
4.0.4.	Velika greda - Lazine, prapšovijesni lokalitet	R-680

1.2.3. TEMELJNE EKOLOŠKE SVOJSTVENOSTI KRAJA

Radi svoje veličine, položaja i radi činjenice da je Grad Županja naseljen sa nešto više od 180 st/km² čini područje grada razmjerno ugroženim. Ugrožen prostor smješten je duž državnih i županijskih cesta, kao i duž rijeke Save, koja ujedno predstavlja i državnu granicu prema Bosni i Hercegovini. Upravo zbog te činjenice biti će potrebno neprekidno i sustavno štiti cjelokupni prostor Grada. Stoga je potrebno provoditi i mjere za poboljšanje i unapređivanje prirodnoga, kultiviranoga i kulturnog krajobraza, kao i mjere za sprječavanje nepovoljnog utjecaja na okoliš:

Mjere za poboljšanje okoliša

Za provođenje ovih mjera treba: izgraditi sustav kanalizacije s uređajima za pročišćavanje, osobito na svim mjestima gdje se javljaju veći onečišćivači; spriječiti mogućnost zagađenja zraka industrijskom proizvodnjom koja u Gradu ima vrlo dobre mogućnosti razvoja; redovito treba čistiti naselje od krutog i krupnog otpada i sprječavati divlja odlagališta otpadaka po poljodjelskim i šumskim površinama te otpad odlagati na propisnu deponiju; riješiti problem deponiranja kućnog i industrijskog otpada; smanjiti uporabu agrotehničkih sredstava koja onečišćuju tlo (pesticide, umjetno gnojivo i sl.) i primjenjivati biološka sredstva u provođenju zaštite poljodjelskih kultura, naročito u dolinama vodotoka.

Mjere za očuvanje okoliša

U sklopu ovih mjera podrazumijeva se da treba na djelotvorni način štiti kulturne, prirodne i krajobrazne vrijednosti, čuvati prirodna bogatstva i prirodne izvore (šume, poljoprivredne površine, izvore vode, vodotoke i dr.), uključiti lokalne vlasti u aktivno čuvanje okoliša te zaštitu zaštićenih građevina i područja kroz novčanu potporu i Gradske odluke.

Mjere za unapređenje okoliša

Ove mjere podrazumijevaju stvaranje pozitivnog razmišljanja javnoga mnijenja u korist zaštite krajolika, zaštite kulturne i prirodne baštine, smanjenje onečišćenja te gradnju stambenih zgrada na zasadama tradicijskoga graditeljstva. Ujedno, potrebno je prilikom izrade bilo kojeg detaljnijeg prostornog plana ili arhitektonskog projekta ugraditi elemente zaštite okoliša i krajobraznoga oblikovanja.

Na građevinskom području ne smiju se graditi građevine koje bi svojim postojanjem, ili upotrebom neposredno, ili potencijalno ugrožavale život, zdravlje i rad ljudi u naselju, ili vrijednost okoliša, niti se smije zemljište uređivati, ili koristiti na način, koji bi izazvao takve posljedice. Važno je navesti da je *Prostornim planom uređenja Županije* predložena lokacija za odlaganje krutog otpadnog materijala, a prema prethodno izrađenoj studiji, a to je lokacija na području općine Stari Jankovci koja ima niz komparativnih prednosti. Time bio se riješio i problem zbrinjavanja komunalnog otpada Grada Županja.

Slika 2: Reambulirana katastarska karta središnjeg dijela naselja Županje iz 1902. godine

Slika 3: Katastarska karta sjeveroistočnog dijela naselja Štitar iz 1853. godine

posjeda. Krčenjem šuma i kultiviranjem tla povećavaju se površine obradive zemlje, potiče se izgradnja cesta kao jednog od preduvjeta za razvoj trgovine i gospodarstva. Također daju se različiti poticaji zanatima, koje u prvom razdoblju osnivaju stranci (Nijemci, Mađari i dr.), a poslije vojne vlasti dopuštaju i domaćim pojedincima. Osim ovih promjena, na stanje u prostoru utjecali su i novi momenti vezani uz pojavu kapitalističkog gospodarskog sustava, koji se u prvo vrijeme temeljio na iskorištavanju hrastovih šuma.

Dotadašnje šumsko bogatstvo u vlasništvu vojnokrajiske vlasti prelazi u vlasništvo imovinskih općina. Sječa šume i proizvodnja piljene građe stvaraju velike količine drvnog otpada, pogotovo hrastovine. Početkom 80-tih godina 19. st. u Županju dolaze strani poduzetnici koji razvijaju drveno prerađivačko proizvodnju. Za potrebe europskog tržišta za bačvskom dužicom i taninskim ekstraktom, engleski poduzetnici su sagradili tvornicu bačava za transport taninskog ekstrakta. Gradnja i rad tvornice tanina i bačava, ali niz pilana, bili su uzrokom doseljavanja stanovnika iz ostalih krajeva u Županju. Broj stanovnika je 1880. god u Županji iznosio 2611, da bi dvadesetak godina kasnije dosegao broj od 3630. Tvornica tanina je god.1910. zapošljavala 600 radnika. Velikom eksploatacijom šumskih površina, šume su u okolici Županje poč.20. st. bile posječene. Razvitak Županje je tijekom prvih desetljeća 20. st. stagnirao, tako da je prema popisu stanovnika 1931. u Županji živjelo 3500 stanovnika.

Željeznička pruga Županja-Vinkovci izgrađena je 1901. godine. Tvornica tanina započela je s radom krajem 80-tih god. 19. st., a prestala je 1936. god. Na karti katastarske izmjere (reambulacije) iz 1902. godine Tvornica tanina (*The Oak Extract Company Ltd*) obuhvaća relativno veliki prostor sjeverno od ulice Ciganski kraj, uz rijeku Savu (slika 2). Na njezinoj je lokaciji kasnije izgrađeno nogometno igralište. Druga značajna industrija koja je utjecala na urbanistički razvitak grada je *Sladorana*, čija je gradnja započela je 1942.god., a završena je 1947. kad je i počela s preradom šećerne repe. Mljekara je izgrađena 1950. god. Izgradnja ove dvije tvornice inicirala je doseljavanje novih stanovnika, zbog kojih se uz *Sladoranu* izgradilo novo radničko naselje- kolonija. Prema popisu iz 1951. god. u Županji je bilo 5391 stanovnika.

U naselju Štitar se današnja matrica središnjeg dijela poklapa s ulicama definiranim krajem 18. st. Stari Štitar bio je smješten južnije, od kojeg su ostali očuvani toponimi Stari Štitar, Burum Štitar, Staro Selo. Na karti katastarske izmjere iz 1853. god. (slika 3) vidljiv je sjeveroistočni dio naselja.

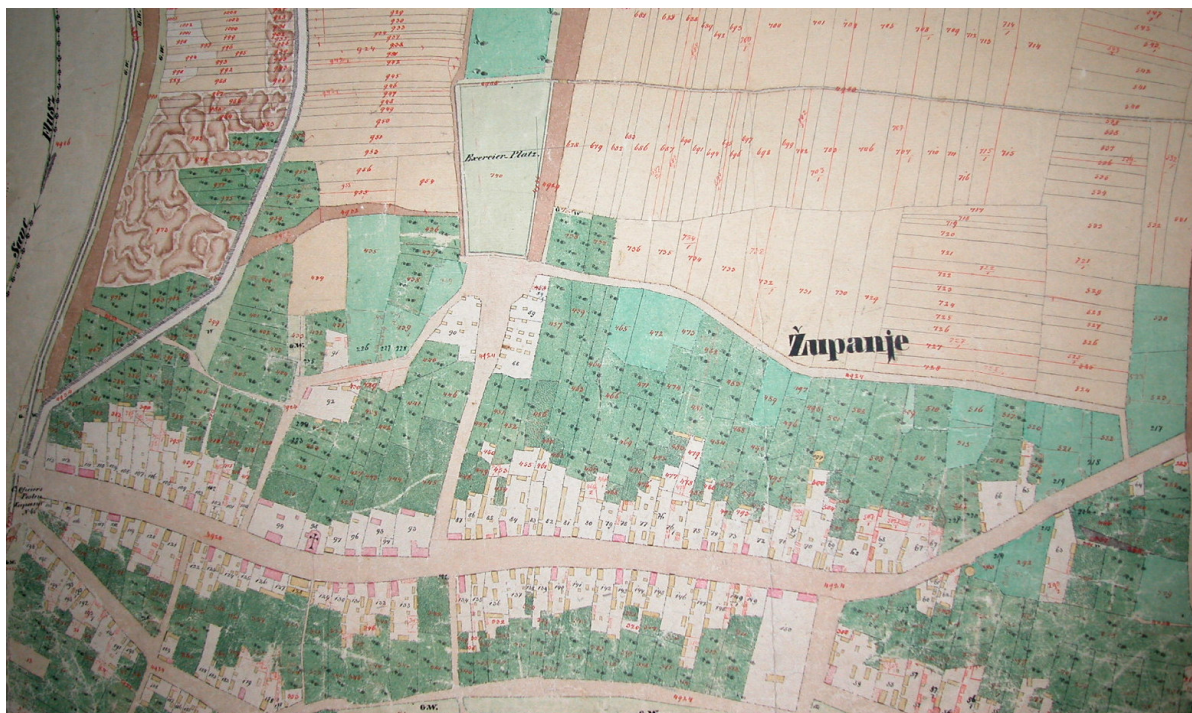
U današnjoj urbanoj strukturi Županje zastupljena je velikim dijelom tradicijska arhitektura, sloj građanskih kuća s početka 20. st., planirano radničko naselje prve polovice 20. st., te recentna izgradnja obiteljskih i višestambenih kuća te poslovnih građevina. U središnjem dijelu naselja očuvana je tradicionalna matrica definirana krajem 18. st. nekadašnje ulice: Veliki kraj, Savski kraj, Ervenica, Mlaka.

ostaje stalna granica između Austrije i Turske. Zbog stalne turske opasnosti Austrija je započela s organizacijom vojno obrambenog sustava Vojne granice u koju je bilo uključeno i područje Županjeg Blata. Stanovnici postaju graničari, stalni vojni obveznici od 18.-60. godine života.

Od sredine 18. st. Županja se postupno formirala kao važno naselje u regiji: tu je bilo sjedište 11. kompanije (osnovna graničarska teritorijalna i vojno administrativna jedinica), u sastavu 7. brodske pješačke pukovnije. Pečujska biskupija osnovala je 1717. god. župu u Županjem Blatu, kojoj su pripadala i ostala sela: Štitar, Bošnjaci, Bučje i Selište. Prema opisu pečujskog biskupa iz godine 1729. župna crkva sv. Ivana nalazila se u sredini sela, a građena je od hrastovine i pokrivena hrastovim daščicama. U blizini crkve je drveni toranj i u njemu zvono. Godine 1755. sagrađena je nova drvena crkva bliže Savi, a selo je brojilo 708 stanovnika. Godine 1800. započela je gradnja današnje zidane crkve.

Vojno krajiška uprava na čitavom je području uvela svojevrsnu disciplinu i red u načinu života, koji se očituju i na izgledu prostora i naselja. Naredba o premještanju kuća na okućnicu, odnosno o lokaciji kuće, koju je obznanio pukovnik Brodske pukovnije F. L. Donhof (1761.-1771.), a za određeni broj sela izrađene su i osnove za gradnju naselja. Polovicom 18. st. Županja je izmijenila svoja prostorna i graditeljska obilježja. Započinje ušoravanje i plansko građenje naselja, što znači da Županja formira svoju urbanističku matricu. Karta prve katastarske izmjere iz 1852. god. (slika 1) prikazuje stanje i način izgrađenosti naselja. Naselje Županja javlja se pod tim imenom kao i područje katastarske općine. Do tada je već bila formirana urbanistička matrica današnjeg središta naselja, koju čine dvije paralelne ulice: Veliki (Savski) kraj i današnja ulica M. Gupca. Na ulazu u naselje sa sjeverne strane bio je smješten je Exerzierplatz (vojno vježbalište), na zapadnom rubu naselja uz Savu nalazila se građevina koja je bila pod upravom parobrodskog društva.

Slika 1: Katastarska karta jugozapadnog dijela naselja Županje iz 1852. godine

U Županji je 1764.god. otvorena škola, ali je ubrzo ukinuta, a ponovo je otvorena 1830. god. Od kraja 18. st. u Županji se nalaze i graničarske ustanove (solarski i tridesetnički ured), te prijelazna postaja za tursku Bosnu, što govori o značenju i funkcijama naselja. Na Savi odvijao intenzivni riječni promet, u to vrijeme od Siska do ušća plovi 500 većih lađa godišnje, koje pristaju kod Županje, a pristaju i komorski brodovi solarice koji dovoze sol iz gornje Ugarske. Na Savi je izgrađena parobrodsko postaja tzv. Agencija. Prema popisu iz 1829. godine u Županji je živjelo 1829 stanovnika.

Razdoblje Vojne granice trajalo je od poč.18. st. do njezina konačnog ukidanja 1881. god. Brodska pukovnja, u čijem se sastavu nalazila i 11. županjska kompanija podijeljena je na kotare, a Županja je određena kao sjedište jednog od njih. Sve kotarske službe nalazile su se u Županji, osim Kotarskog suda koji je bio u Bošnjacima, sve do 1911.god., kad se seli u Županju. Ukidanjem Vojne granice nastale su velike promjene u životu nekadašnjih graničara: zadružne zajednice koje su bile temelj vojnograničarskog sustava ubrzano su se počele raspadati. Nakon 1881. god. došlo je do dijeljenja zadruga, a time i do usitnjavanja

Evidencijom na terenu ustanovljeno je da na području Grada postoji još kulturno povijesnih vrijednosti koje se predlažu za upis u registar nepokretnih kulturnih dobara, odnosno trebaju se štiti mjerama Prostornog plana. Nažalost dosad nije obavljena sustavna evidencija i valorizacija kulturno povijesnih i etnoloških vrijednosti na području Grada, tako da je mnogo toga već izgubljeno, ili nestručnim obnovama izmijenjeno i uništeno. Veliki broj tradicijskih građevina je u lošem stanju i prijeto im rušenje. Također nije valorizirana ni industrijska arhitektura s pripadajućim stambenim naseljem Sladorane, koja nesumnjivo ima značenje i vrijednost u okviru svog tipa izgradnje i urbanizma.

1.2.2.2. Prikaz povijesnog razvitka područja Grada Županje

Tragovi naseljavanja područja današnjega Grada Županje potječu iz razdoblja prapovijesti. Ulomci keramike, oruđa i oružja neolitskog doba slučajni su arheološki nalazi, pronađeni na povišenim mjestima, koja su zapravo obale manjih vodotoka. I danas se nakon isušivanja i melioliranja terena još uvijek naziru udolice i grede, na kojima su mogla biti boravišta-prapovijesna naselja. Dosada nisu provedena sustavna arheološka istraživanja kojima bi se potvrdile navedene pretpostavke. Područje današnje Županje u antičkom se razdoblju nalazilo na području provincije Panoniae. Postoje indicije da se nedaleko današnje Županje, nalazila rimska poštanska postaja uz rijeku Bosut, *Ad Basante*, koja se nalazi na Peutingerovoj tabuli iz 4. st. Neki autori smještavaju *Ad Basante* u Bosanski Šamac, dok ga lingvisti vežu uz toponim Bosut (Basant je slavenski Bosut). Područje se nalazilo uz glavnu antičku komunikaciju, cestu Siscia - Sirmium.

Razdoblje seobe naroda nije ostavilo pisanih dokumenata ni arheoloških tragova na širem području Županje. Od 1102. god. kad je Hrvatska ušla u državnu zajednicu s Mađarima, pa do pada pod tursku vlast, 1536.god. područje se nalazilo u Vukovskoj županiji i u posjedu je obitelji Gutt-Kelledi, Sente Magoč i Talovca. Županja se pod tim imenom ne pojavljuje u pisanim izvorima, ali je sigurno da je postojala kao dio posjeda Selna, koji je obuhvaćao tridesetak manjih naselja od kojih je veći dio bio razmješten na području bošnjačkog atara. Tragovi tih naselja sačuvani su u nazivima zemljišta, a sama Županja vjerojatno je bila smještena na tzv. Crkvenoj gredi (Piškorevci-Veliki kraj) koja se pružala do Save.

Prvo javljanje imena vezanog uz Županju nalazimo na Merkatorovoj karti iz 1554.god., gdje je zabilježena kao Županje Blato (*Zupana blacia*). Prvi dio naziva prema I. Jeliću potječe vjerojatno od starohrvatske župe, odnosno župana. Taj je župan mogao biti Ivan Zupanci (Županjac), koji se spominje 1450. god. kao vlasnik Aljmaša, dobivenog od Talovca, možda u zamjenu za Županje Blato. Naziv Blato vjerojatno odražava terensku situaciju na kojoj je Županja nastala: to je nisko, blatno i u prošlosti močvarno tlo. Tek se regulacijom Save uvodi zaštitni nasip, a ranije je čitavo područje bilo izloženo plavljenju, izuzev najviših greda. Neki autori (Tkalac) smatraju da se Županje Blato nalazilo na području današnjeg *Novog naselja*. Srednjovjekovno razdoblje u povijesti Županje je slabo istraženo, ali nalazi iz okolice, kao što je srednjovjekovna nekropola u Bošnjacima, te bilježenje toponima u posjedovnim listinama kao što su Draženovci, Drškovci, Sklanić selo, Slobodnjaci) govore u prilog činjenici da je područje bilo naseljeno hrvatskim stanovništvom. Podaci o popisima župa iz 1334. god. na području Međubosučja, spominju samo jednu župu i to u Soljanima, dok se 1501. god. ne spominje ni jedna. Iz navedenog je moguće izvući zaključak da je područje bilo vrlo rijetko naseljeno, odnosno da nije bilo dovoljno vjernika za formiranjem župe. Neki autori (S. Pavičić) zaključuju da je stanovništvo najvećim dijelom pripadalo patarenima koji su u ove krajeve stigli iz Bosne. U prilog tome govori i naziv naselja Bošnjaci koji se u povijesnim ispravama pojavljuje prvi put 1476.god.

Pod tursku vlast pada Županje Blato, kao i veći dio Slavonije 1536. god. kad je Husrebegova vojska prešla Savu kod Šamca i bez otpora zaposjela Posavinu. U Županjem Blatu, kao većem naselju, Turci su vjerojatno ostavili vojnu posadu i bez većih teškoća organizirali vlast. Patareni su brzo prihvatili islam, a vjerojatno i dio katolika, postajući dio povlaštenog sloja. O Županjem Blatu za vrijeme turske vlasti nisu poznati nikakvi podaci. Čak ni znameniti turski putopisac Evlija Čelebija ne spominje naselje Županje Blato. Ne samo u pisanim dokumentima, već ni u arhitekturi i toponomastici ne nalazi se na značajnije tragove turskog vladanja. Poslije poraza pod Bečom 1683. god., Turci se povlače iz posljednjeg uporišta, brodske tvrđave 1691.god., nakon čega je cijela Slavonija oslobođena turske vlasti. Nakon odlaska Turaka na mjesto odbjeglih islamiziranih starosjedilaca došlo je novo stanovništvo iz Bosne, koje je ovamo doveo princ Eugen Savojski nakon vojne akcije u Bosni 1697. god. Ti katolici iz Bosne, kasnije raseljeni po cijeloj Slavoniji za stalno su se nastanili i u Županjem Blatu i njegovoj okolici. Zauzeli su zemlju starosjedilaca i vrlo su se brzo stopili s onima koji su ostali. Do premještanja stanovništva ponovo dolazi 1718. god. kad je Austrija oslobodila bosansku Posavinu. Vjerujući da će ovo područje za stalno ostati u sastavu Austrije, vlasti su poticale preseljavanje na desnu obalu Save. Neki rodovi iz Županjskog Blata, Štitara, Bošnjaka, Babine Grede i drugih sela prešli su na bosansku stranu. Austrija već 1739. god. gubi to područje koje je vraćeno Turskoj. Stanovništvo preseljeno 1718. god. ponovo se vraća na hrvatsku stranu. U pisanim izvorima iz 17. st. o županjskoj je Posavini zabilježeno da se zbog gustih šuma, život odvija u raštrkanim naseljima ili u manjim zaseocima, što bi mogao biti i slučaj sela Štitar, čiji je stari dio bio smješten južnije od današnjeg naselja. Poslije Karlovačkog mira sklopljenog 1699. god. (osim u razdoblju od 1718.-1739. god.) rijeka Sava

i intercepcijom i zadržavanjem u šumskom tlu ogromne količine vode (spominje se oko šest milijardi m³) što sprječava visoke vodne valove i osigurava velike količine pitke vode.

Nizinske šume spačvanskog bazena su vrlo bogate i različitom faunom. To su prirodna staništa jelena, srne, divlje svinje, lisice, zeca, kune zlatice, škanjca mišara kojeg će uočiti svaki posjetitelj uz rubove šuma i na šumskim čistinama, orla štekavca, crne rode, mnogih ptica pjevica i močvarica kao i brojnih vrsta leptira i dr. Danas je slavonska šuma ugrožena zbog poremećene ekološke stabilnosti uslijed regulacije vodotoka, snižavanja nivoa podzemnih voda, onečišćenjima s poljoprivrednih površina koje vodama kanala dospijevaju u šumu i šumsko tlo, probijanjem novih cesta kroz šumski sklop, odlaganjem i deponiranjem komunalnog otpada i dr. Šumama ovog područja gospodari Uprava šuma Vinkovci, Šumarija Županja.

Poljoprivredne površine ratarskih kultura i livada prevladavaju u odnosu na šume. Dvije trećine površina prostora Grada Županje otpada na poljodjelske površine i livade dok jedna trećina otpada na šumske površine. To je izrazito poljoprivredni kraj s razvijenim stočarstvom i ratarstvom. Od ratarskih kultura najzastupljenija je šećerna repa uz proizvodnju krmnog bilja.

Poljoprivredne površine se u cijelosti obrađuju i nalaze na manjim nizinama izvan doticaja poplavnih voda. Ispresijecane su gustom mrežom meliorativnih kanala koji se slijevaju u regulirana vodotoke Bosuta, Virova, i Berave. Vodotoci zadanog područja pripadaju slivu rijeke Save većim dijelom protoka su regulirani. Rječica Virovi protječe od istoka prema zapadu u središnjem dijelu prostora Grada Županje, a sjeveroistočno od Županje. Izvan granica prostora Grada dio protoka Virova je zaštićen u kategoriji zaštićeni krajolik.

Raspored i oblik prostranih oranica s masivnim pojasom šuma na istoku te vlažnijim područjem na jugu u zaobalju Save čini prepoznatljivost ovog krajobraza u sveukupnoj slici spačvanskog krajobraza. U agrarnom krajoliku ističe se najveće slavonsko naselje Županja koje je ujedno i administrativni centar Grada. Naselje Županja je urbanizacijom i industrijalizacijom tijekom prošlog stoljeća izgubilo prepoznatljivu strukturu tradicionalnog graditeljstva slavonskog sela. Na području Grada Županje ističe se i jedino naselje Štitar koje je organizaciji i strukturi naselja očuvalo i pojedine cjeline tradicionalnog obiteljskog gospodarstva slavonskoga sela.

Prilikom izrade GUP-a za grad Županju, potrebno je provesti vrlo detaljno vrednovanje prirodne baštine, kako bi se provjerile postavke iz PPVSŽ, a vezano za prirodnu baštinu (dopis Ministarstva kulture od 07.09.2005. klasa: 612-07/05-49/0362, urbroj: 532-08-02-2/5-05-02):

- hrast lužnjak kod OŠ "Ivana Kozarca" star oko 200 godina; zaštićen je 1976. god. kao spomenik prirode;
- hrast lužnjak na oranici kč 2456, ko Županja uz državnu cestu D55 sa procijenjenom starošću između 200-250 godina predložen je za zaštitu kao spomenik prirode;
- drvodred starih platana, srebrne lipe i divljeg kestena u Županji od crkve do gradskog poglavarstva predložen je po PPVSŽ kao spomenik parkovne arhitekture.

1.2.2. OCJENA STANJA KULTURNO-POVIJESNOG NASLJEĐA KRAJA

1.2.2.1. Stanje zaštite i dokumentiranosti kulturnih dobara na području Grada Županje

Na području Grada Županje od povijesnih naselja dosad nije bila zaštićena ni jedna povijesna jezgra naselja. Upisom u Registar nepokretnih spomenika kulture zaštićeni su: župna crkva sv. Ivana Krstitelja, nekadašnji graničarski čardak, sada zgrada Muzeja Županja, zgrada bivše Osnovne škole i arheološki lokaliteti Crne njive u Županji te prapovijesno naselje Savica-Polaj. Rješenjem o preventivnoj zaštiti zaštićena je župna crkva sv. Mateja Apostola u Štitaru.

Zdravstvo

Na području Grada zdravstvenu zaštitu organizira Dom zdravlja iz Županje preko svoje zdravstvene stanice.

Ugostiteljstvo

Na području Grada nalazi se hotel i nekoliko manjih restorana, kao i veći broj ugostiteljskih lokala.

Kultura

U Županji postoje prostorne pretpostavke za organizaciju sadržaja kulture. Stoga je potrebno novom prostorno planskom dokumentacijom stvoriti pretpostavke za višenamjensko korištenje postojećih i novoplaniranih kulturnih sadržaja.

Šport i rekreacija

Sadržaji za šport i rekreaciju nalaze se u naselju kao zasebna igrališta za male športove ili kao igrališta uz školu i nogometna igrališta u naselju. Opća karakteristika postojećih športskih terena u naselju je da nemaju dovoljno mjesta za proširenje odnosno razvoj u športske centre.

1.2. OCJENA STANJA PRIRODNIH, KRAJOBRAZNIH I KULTURNO-POVIJESNIH VRIJEDNOSTI

1.2.1. OCJENA STANJA PRIRODNIH VRIJEDNOSTI I KRAJOBRAZNIH SVOJSTVENOSTI KRAJA

Prostorno administrativno područje Grada Županje pruža se u dijelu površine spačvanskog bazena u istočnoj Slavoniji južno od Vinkovaca, sve do obale rijeke Save. Rijeka Sava je dijelom i južna granica prostora Grada prema Bosni i Hercegovini.

Prirodne i krajobrazne osobitosti i vrijednosti prostora Grada određene su reljefom, klimatskim i geološkim čimbenicima, vegetacijom i djelovanjem čovjeka. Reljef cjelovitog područja spačvanskog bazena pa tako i zadanog prostora je valovita nizina savske potoline s uzdignutijim terenima mikrouzvisinama tzv. "grede", s *nizama* i barama. *Nize* se nalaze između bara i greda i to su prostori u koje poplavna i oborinska voda redovito ulazi ali se ne zadržava dugo, dok je podzemna voda uvijek na dohvat u korijenja drveća.

Geološko petrografski supstrat tla mikrouzvisina, *niza*, i bara čine pleistonski sedimenti tzv. infuzioni (močvarni) prapor (les) koji je bliže vodotocima u većoj ili manjoj mjeri izmiješan i prekriven mladim naplavinama aluvija. Geološka građa, uz ostale prirodne i artificijelne čimbenike, utjecala je i na razvoj tipova tla. Dominira nizinski pseudoglej, smeđa tla, a iznad aluvijalnih nanosa razvili su se tipovi močvarnih tla dok na najmlađim riječnim nanosima šljunčani sprudovi.

Na ovom području prevladava toplo umjerena kišna klima. Oborine su jednoliko razdijeljene tijekom čitave godine time da je najsušniji dio godine izražen ljeti. Čovjek se stoljećima na ovom prostoru borio protiv poplava, krčio iskonske šume za obradive površine i svojim djelovanjem stvorio današnju sliku «jednoličnog» nizinskog krajobraza spačvanskog bazena istočne Slavonije s prostranim poljodjelskim površinama s očuvanim kompleksima izvornih šuma u koja su utkana tipična ušorena slavonska sela.

Cjelokupno prostrano područje spačvanskog bazena pa tako i područje Grada Županje vegetacijski pripada Euro sibirskoj -sjevernoameričkoj regiji ilirske provincije.

Od primarnih prirodnih vrijednosti očuvane su površine šuma hrasta lužnjaka koje se u odnosu na mikroreljefnu raznolikost nizine; grede *nize* i bare javlja u više asocijacija. Na mikrouzvisinama i u *nizama* zastupljena je zajednica hrasta lužnjaka i graba (*Carpino betuli-Quercetum roboris*), na nižim i vlažnijim terenima šuma slavonskoga hrasta lužnjaka s velikom žutilovkom (*Genisto Quercetum roboris*). U slavonskoj šumi hrasta lužnjaka dobro uspijeva hrast te poljski jasen, nizinski brijest te crna joha.

U barama gdje se voda u pravilu zadržava tijekom cijele godine osim na kraju vegetacijskog razdoblja zastupljena je šuma poljskog jasena s kasnim drijemovcem (*Leucoio-Fraxinetum angustifoliae*). Osim ovih klimazonalnih zajednica razvijene su i sub-asocijacije navedenih zajednica vezano za mikropromjene reljefa, tla i klime. U šumskom sklopu i na poljodjelskim površinama gdje je veća pojava vodenih bara razvijene su biljne asocijacije vodenih i vlažnih staništa. U priobalju rijeke Save i uz vodotoke pridolazi zajednica vrba i topola (*Salici - Populetum*). Na ovom području značajne su i vlažne dolinske livade koje su dijelom potisnute regulacijama vodotoka i isušivanjem tla za obradive površine.

Na istočnom dijelu Grada Županje pružaju se veće površine šuma Zapadne Kusare i Istočne Kusare, a na sjeveru pojasevi šume Rastovica. Šumski bazen Spačve kojima pripadaju i šume zadanog prostora Grada tvori jezgru slavonske šume hrasta lužnjaka. Slavonska šuma hrasta je specifičan fenomen jedinstven u svijetu. U spačvanskom bazenu je najveća površina nizinskih šuma oko 40.000 hektara. Izuzetno značajna i opće korisna funkcija šuma sliva rijeke Save, a time i spačvanskog bazena, je da vežu i troše transpiracijom

ukupno 1021 ha građevnog područja, a na područja naselja Štitar još 286 ha. Tijekom izrade ovog Prostornog plana uređenja trebat će provjeriti stvarne potrebe za građevnim područjem i načinom njegovog korištenja.

1.1.4.3.3. Razina urbanizacije naselja

Problem diferenciranja naselja - gradskih obilježja i onih ostalih još uvijek je prisutan ne samo kod nas već i u svijetu, a osobito je naglašen kod manjih naselja. Posljedica je to jedva zamjetnih, postepenih promjena u korist smanjivanja razlika u načinu života između sela i grada, smanjivanju razlika u funkcionalnim, fizionomsko-morfološkim i drugim obilježjima, intenzivnijeg socijalnog prestrukturiranja poljodjelskog stanovništva itd.

1.1.4.4. Temeljna organizacija prostora i namjena površina

1.1.4.4.1. Temeljna postojeća organizacija prostora

Temeljna organizacija prostora Grada, i s time u svezi namjena površina, u pozitivnom je odnosu na prometni položaj. Poljodjelski prostor Grada mozaik je poljodjelskih površina - oranica, livada i pašnjaka prošaranih rastočenim šumskim površinama većinom u privatnom vlasništvu. Dakle, ovaj prostor u kojemu se nalaze dva naselja u potpunosti je, osim stanovanja namijenjen poljodjelstvu.

1.1.4.4.2. Temeljna postojeća namjena površina

Šumske i poljodjelske površine

Najvećim dijelom prostor Grada pokrivaju **poljoprivredne i šumske površine** (u sjevernom i istočnom dijelu), s tek pojedinačnim stambenim i gospodarskim zgradama (stanovi), koji daje tipičnu sliku krajobraza slavonske prisavske ravnice. Podaci za privatne šume su nedostupni jer za njih nisu izrađeni "programi gospodarenja". Prema namjeni privatne su šume prvenstveno za podmirivanje potreba vlasnika za drvom, najčešće ogrjevnim, a samo dijelom za druge svrhe.

Pretežito stambene površine naselja

U ovu kategoriju namjene prostora prema katastru ulaze izgrađene površine dva statistički utvrđena naselja. U okviru ovih površina naselja nalaze se i pojedinačni javni, društveni i gospodarski sadržaji. Svako od spomenutih naselja ima svoje groblje.

Obzirom na prirodne kvalitete prostora, trebat će se na prikladnim prostorima predvidjeti uređenje građevnog područja za povremeno stanovanje, kao i "naselja" isključivo poljodjelskog obilježja.

Površine namijenjene gospodarskim djelatnostima

Gradska naselja su planski građena na temelju urbanističkih planova. Građenje i uređenje seoskih naselja nije bilo na temelju odgovarajuće prostorno planske dokumentacije, a pogotovo su zanemarena prometno izolirana naselja. Postojeće granice građevinskih područja (naslijeđene) te vlasnički odnosi nad zemljištem ograničavaju mogućnost uređenja gospodarskih zona koje su preduvjet razvitka.

Postojeća gospodarska djelatnost ("Sladorana") prisutna je na području naselja Županja, i ona je vezana za okolnu poljodjelsku proizvodnju (proizvodnja šećerne repe, ...). Značenje ovog resursa za područje cijelog grada je u prošlosti bilo toliko, da je područje bivše općine dobilo po njemu svoje osnovno gospodarsko obilježje. Stočarstvo kao djelatnost vezana je isključivo za djelatnost unutar pojedinih domaćinstava. Što se tiče vlasničke strukture u poljoprivrednim površinama, više od 2/3 je privatno vlasništvo, a manje od 1/3 državno.

Od ostalih djelatnosti, zastupljena je nešto malo trgovina i ugostiteljstvo. Do 1990. godine poduzeća koja su imala neke svoje sadržaje bila su uglavnom društvena. Pretvorbom su ona postala društvo kapitala. Uz njih osnovano je još nekoliko manjih privatnih tvrtki koje nisu do sada značajnije nastupile niti po opsegu posla niti po broju zaposlenih.

Kod utvrđivanje granica građevinskih područja naselja, bit će neophodno na pogodnim lokacijama izvan njih, osigurati prostore za izgradnju manjih proizvodnih pogona, servisa i skladišta. Nedostatak prostora za ove djelatnosti, kao nivo komunalne opremljenosti naselja uvjetovali su centralizaciju radnih mjesta (prerađivačkih i drugih proizvodnih pogona) u gradu Županji. Obzirom na blizinu državne granice prema Bosni i Hercegovini i blizinu dosta prometnog graničnog prijelaza biti će potrebno provjeriti mogućnost da se na području Grada, uz državnu prometnicu D 55 osiguraju prostori za uređenje tzv. bescarinske zone.

1.1.4.4.3. Društveni standard

Obrazovanje

Na području Grada nalazi se osnovna škola u Županji i Štitaru te srednja škola u Županji.

pokrenuo nove demografske procese. Pokrenut je val izbjeglica iz susjedne BiH. Izbjegli stanovništvo našlo je privremeni smještaj u cijelom županijskom kraju. U vremenu poslije 1991. godine jasan je utjecaj migracija koje su se dogodile kao posljedica Domovinskog rata. Pretpostavke demografskog rasta vrlo su upitne, budući je rast populacije zavisn od mnogih teško predvidivih čimbenika. Prilikom izrade ovog Plana potrebno je krenuti od dvije temeljne pretpostavke: u budućnosti se očekuje stabilnost u kretanju prirodnog priraštaja i smanjenje migracija, tako da bi dinamika kretanja bila manja i stabilna.

1.1.4.2. Ocjena gospodarskog stanja

Od početka devedesetih godina, uslijed političkih i gospodarskih promjena, došlo je do propadanja ili zaostajanja dotadašnjih poduzeća i otvaranja novih. U svakoj od gospodarskih djelatnosti došlo je do povećanja broja novih tvrtki. Najveći broj nastao je u djelatnosti trgovine, industrije, građevinarstva i novčanih usluga.

Industrija pokazuje smanjenje učešće u odnosu na ranije stanje. To se ne smatra povoljnim jer je industrija ipak nositelj razvoja i zapošljavanja. Nova industrijska proizvodnja još je preslaba da bi značajnije potaknula razvoj gospodarstva, a stare industrijske djelatnosti smanjuju svoje učešće u proizvodnji i zapošljavanju. U razdoblju 1993. do 1997. industrijska proizvodnja pokazuje vrlo promjenjiv rast/pad. Budući da je proces preustrojstva gospodarstva tek nedavno otpočeo, očekuje se daleko veći razvoj industrije u budućnosti, što bi se trebalo odraziti i u povoljnijem gospodarskom razvoju na području Grada.

Obrtništvo je kao tradicija vrlo dugo prisutno na području nekadašnje općine i sadašnjeg Grada. Obrti su se razvijali prema potrebama pojedinih gospodarskih grana i stanovništva. Temeljna obilježja politike ranijeg sustava prema obrtništvu odnosila su se na ograničavanje razvoja privatnog sektora fiskalnim i drugim nestimulativnim mjerama ekonomske politike. Obrtništvo je bilo na rubu društvenog i gospodarskog interesa. Te se posljedice još osjećaju. Danas se ono treba nametnuti kao snažan gospodarski i financijski čimbenik ukupne gospodarske stabilizacije uz obogaćivanje tržišta raznovrsnim proizvodima i uslugama. Ono treba biti poticaj novog proizvodnog i uslužnog zapošljavanja i izgradnje kvalitetnih stručnih kadrova.

Poljodjelstvo u smislu osnovne gospodarske djelatnosti je vrlo prisutno u gospodarskom životu Grada. Naročito se to odnosi na uzgoj šećerne repe. Problem je varirajući broj aktivnog poljoprivrednog stanovništva. Većina zaposlenog stanovništva u drugim djelatnostima bavi se i poljodjelstvom kao dopunskom djelatnošću. Poljoprivredu Grada odlikuje još i **ratarska, povrtlarska i voćarska** proizvodnja. **Vinogradarstvo** je slabo zastupljena grana poljoprivrede na području Grada. U **stočarstvu** orijentacija je na uzgoju svinja, peradi i goveda.

Primarne djelatnosti su, po zastupljenosti u ekonomskoj strukturi aktivnog stanovništva Grada, razmjerno malo zastupljene. Poljodjelstvo ipak ima veliku važnost. U sekundarnim djelatnostima radi manji broj stanovnika Grada. Uzimajući u obzir i podatke o rasporedu objekata središnjeg i društvenog značaja na području Grada, može se reći da je zapravo Grad Županija dobro opremljen funkcijama središnjeg i društvenog značaja. Navedeno ukazuje na potrebu još ozbiljnijeg pristupa problemu gospodarskog razvoja, na potrebu iznalaženja mjera za poboljšanje gospodarske strukture, stvaranje uvjeta za ubrzani gospodarski i sveukupni razvoj i napredak Grada i time povećanje broja zaposlenih. Trenutna gospodarska struktura te cjelokupna gospodarska situacija u Gradu je povoljna, ali su potrebna znatnija ulaganja u prestrukturiranje i način sveukupne proizvodnje kako bi se stekli uvjeti za perspektivniji razvoj.

1.1.4.3. Temeljne svojstvenosti naselja i sustava naselja

1.1.4.3.1. Opća strukturna obilježja naselja

Grad Županija, statistički promatrano temeljem podataka Popisa stanovništva iz 1991 i 2001. godine, ima 2 naselja i to Županju i Štitar sa vrlo svojstvenom matricom građenja, koja nije unaprijed zadana nekim planskim geometrijama, nego se povodi za potrebama tradicijskih gospodarstava i tipičnih linearnih naselja (Štitar) i njihovim povijesnim prelascima u gradska naselja (Županja). Utjecaj ulice dolazi do punog izražaja. U novije vrijeme stanovnici pod djelovanjem urbanih utjecaja mijenjaju način života i time svoje prioritete podređuju urbanim vrijednostima. Izgradnja duž ulice nastavlja se

- novim načinom izgradnje građevinama suvremenih oblikovnih obilježja i
- širenjem naselja u dubinu u «drugi i treći» red zahvaljujući to poprečnim odvojcima od «glavnih» ulica.

1.1.4.3.2. Veličina i prostorni raspored naselja

Grad Županija površinom spada u srednje velike jedinice lokalne samouprave, gdje je racionalnost organizacije života, prometna pozicija i odnos prema poljodjelskoj produkcionoj jedinici dominantno utjecao na unutrašnju organizaciju naselja, odnosno linearnu izgradnju duž cesta. Privlačnost i atraktivnost krajobraza u vrlo maloj mjeri dolaze do izražaja u prostornoj distribuciji nasebinskih struktura u okviru prostora Grada. Prema prostornom planu bivše općine Županja na području naselja Županja bilo je planirano

1.1.3.2.3. Prostorni plan Vukovarsko srijemske županije (2002.)

Prostorni plan u svemu slijedi temeljne postavke viših dokumenata prostornog uređenja Strategije prostornog uređenja Republike Hrvatske i Programa prostornog uređenja Republike Hrvatske. Temeljne postavke ovih Planova, što su prethodno navedene, kao i mnoge druge koje slijede suvremena stremljenja u planovima prostornog uređenja (postavke koje se odnose na zaštitu kako prirodne tako i kulturne baštine) kriterijski su detaljnije obrađene sukladno prostoru za koji se Plan donio. Prostorni plan Vukovarsko-srijemske županije jest prvi viši plan na koji se kao niži plan nadovezuje PPU Grada Županja.

1.1.3.2.4. Prostorni plan općine Županja

PPO Županija donesen je 1980. godine, te mijenjan i dopunjavao 1984., 1989., 1991. i 1998. g. godine sukladno s tada neophodnim potrebama i usklađenjem s tada važećim zakonskim propisima. Plan ima vremenski obuhvat do 2000. godine i konceptijska rješenja i planirane veličine bili su primjereni gospodarskoj i političkoj situaciji iz vremena prošlog režima. Osamostaljenjem Republike Hrvatske i nametnutim ratom, već su se 1991. godine dogodile bitne promjene, pa koncept prostornog razvitka iz plana nije više realan i prihvatljiv.

Izmjene i dopune prostornog plana općine Županja izrađene su 1998. godine zbog potrebe utvrđivanja novih granica građevinskih područja naselja, radnih zona i reguliranja područja sekundarnog stanovanja, te izmjena infrastrukturnih sustava. Izrađen je plan namjene površina kojim su određene nove površine za građenje, ostale površine za građenje, površine za infrastrukturne koridore, poljoprivredne površine bez mogućnosti promjene namjene, šume i vode.

Funkcionalna organizacija prostora

Donošenjem *Zakona o područjima županija, Gradova i Općina u Republici Hrvatskoj* planirana funkcionalna organizacija prostora s gravitacijskom zonom nije aktualna. Grad Županja ima utvrđen novi teritorij i granice, gradsko središte i naselja koja mu pripadaju.

Granice građevinskih područja

Utvrđene granice građevinskih područja za sva naselja unutar područja Grada potrebno je preispitati u skladu s današnjim vlasničkim odnosima i potrebama razvitka.

Infrastrukturni sustavi

Planirana rješenja potrebno je uskladiti sa stanjem u prostoru te razvojnim planovima i idejnim projektima HEP-a, HPT-a, HŽ-a, HC-a, INA-e i vodnogospodarskog sustava.

Usklađenje sa zakonskim propisima

PPO je potrebno uskladiti i dopuniti, odnosno izraditi novi PPUG usklađen sa *Zakonom o područjima županija, Gradova i Općina u Republici Hrvatskoj*, *Zakonom o prostornom uređenju*, *Zakonom o poljoprivrednom zemljištu* i svim ostalim zakonima i Pravilnicima Republike Hrvatske koji posredno imaju utjecaja na uređivanje i korištenje prostora.

1.1.3.2.5. Generalni urbanistički plan Županja

Donesen je 1981. godine, cjelovita revizija 1990, te izmjene i dopune 1991. i 1996. godine. Posljednje izmjene i dopune donesene su 1997. godine koje obuhvaćaju režime uređivanja prostora, namjenu površina i odredbe za provođenje.

1.1.3.2.6. Problemi i prioritetne aktivnosti uređivanja prostora

Osiguranje prostora za gospodarske djelatnosti

Ustrojem Grada Županja, prvi put su se stvorile mogućnosti, ali i obveze Grada da razvija gospodarstvo i osigurava prostor za to, prema vlastitim potrebama i inicijativama. To je problem u prostoru koji prioritetno treba riješiti isto kao i potrebu osiguranja dovoljno prostora za lociranje novih gospodarskih kapaciteta u svakom od naselja.

Uređenje središnjeg dijela naselja Županja

Potrebno je utvrditi način i režime izgradnje kako ovaj prostor ne bi bio opterećen sadržajima koji negativno utječu na okoliš i kako bi se sačuvala prepoznatljiva povijesna matrica svih naselja. Središnji dio naselja Županja potrebno je izgrađivati i uređivati u skladu s funkcijama koje treba imati kao gradsko središte.

1.1.4. OCJENA STANJA, MOGUĆNOSTI I OGRANIČENJA RAZVOJA U ODNOSU NA DEMOGRAFSKE, GOSPODARSKE I PROSTORNE POKAZATELJE

1.1.4.1. Ocjena demografskog stanja

Unatoč ratnim previranjima, migracijama i razaranjima, područje Grada Županja je u posljednjem popisnom desetljeću doživjelo povećane broja stanovništva (čiji razlog očito leži u mehaničkom, a ne prirodnom povećanju broja). Složenost problema uvećao je rat, koji je na ovim prostorima indirektno

1.1.3.1. Pokrivenost područja Grada prostornim planovima

Grad Županja prostorno je oblikovan iz dijela bivše općine Županja. Za područje današnjeg Grada, a to podrazumijeva i naselja do danas su izrađeni i na snazi slijedeći dokumenti prostornog uređenja:

- Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske, (prosinac 1997) Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i stanovanja, Zavod za prostorno planiranje.
- Program prostornog uređenja Republike Hrvatske, (NN 50/99.), Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i stanovanja, Zavod za prostorno planiranje.
- Prostorni plan Vukovarsko srijemske županije, (*Službeni vjesnik Vukovarsko srijemske županije*, 2002.), Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja Republike Hrvatske, Vukovarsko-srijemska županija, Zavod za prostorno uređenje i Sveučilište u Zagrebu, Arhitektonski fakultet, Zavod za urbanizam i prostorno planiranje.
- Prostorni plan općine Županja (Službeni vjesnik 7/80., 4/89., 6/90., 7/98. i 11/98.)
- Generalni urbanistički plan grada Županja (Službeni vjesnik 6/90., 5/91., 3/96. i 5/97.)

1.1.3.2. Konceptualna obilježja prostornog razvoja Grada u važećim dokumentima prostornog uređenja.

1.1.3.2.1. Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske (1997),

Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i stanovanja-Zavod za prostorno uređenje, Zagreb.

Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske načelno usmjerava rješavanje problema prostornog i infrastrukturnog uređenja, obrađuje pojedine segmente problematike prostora konceptijski i programski na razini interesa Republike ne ulazeći, poradi svog prostornog obuhvata u stvarno rješavanje manjih prostornih cjelina. Stoga ovaj plan treba promatrati kao načelnu strategiju i način ponašanja za Republiku u cjelini kao što to kaže i sam naslov. U njoj treba uočiti postavke i smjernice djelovanja te utjecaje predloženih rješenja na uže prostore, kao što je to danas Grad Županja.

Ne ulazeći u opća temeljna načela strategije razvoja prostornog uređenja Republike, možemo izdvojiti za Grad važne temeljne smjernice korištenja i uređivanja prostora, koje se trebaju primjenjivati na cjelokupnom prostoru Države. Najbitnije je:

- očuvanje kvalitete prostora,
- uvažavanje prostorno-ekoloških i socio-kulturnih parametara,
- unapređenje specifičnosti ukupne turističke ponude,
- uključivanje kulturno-povijesne baštine u turističku ponudu i
- unapređenje i obogaćivanje asortimana ponude.

Obzirom na problematiku građevnih područja, mišljenje je da ih treba smanjiti na stvarno potrebne površine.

1.1.3.2.2. Program prostornog uređenja Republike Hrvatske (1999.),

Programom se ističu temeljni ciljevi i usmjerenja prostornog razvoja. Potrebno je:

- Osnažiti prostorno-razvojnu strukturu države, uvažavanjem prostorno-funkcionalnih i morfoloških cjelina, mreže naselja i prometno razvojnih pojaseva.
- Povećati vrijednost i kakvoću prostora i okoliša, a razvojne ciljeve prilagoditi značajkama prostora, uz isključenje negativnih utjecaja na prostor i okoliš. Nužan je pozoran izbor razvojnih programa i tehnologije, koji će očuvati vrsnoću prostora i okoliša, a razvoj planirati u granicama prihvatljivog opterećenja prostora.
- Razumno koristiti i zaštititi nacionalna dobra. Svrhovito korištenje i namjenu prostora treba temeljiti na stručnim i znanstvenim temeljima i cjelovitom uvidu u značajke prostora, a usklađeno s europskim kriterijima-standardima, osobito za zaštitu prirodnih resursa i okoliša.
- Uvažavati obilježja i osobitosti područja, prirodnu cjelovitost, ekološku osjetljivost, razvijenost i ograničenost infrastrukture, turističku atraktivnost i druge srodne značajke prostora.
- Razvijati infrastrukturne sustave u skladu s razvojnim potrebama.
- Osigurati učinkovitost sustava prostornog uređenja, osobito u skladu s novim svjetonazorom u korištenju prostora.
- Usmjeriti prostorno-razvojne prioritete prvenstveno poboljšavajući učinkovitost u okvirima već izgrađenog i korištenog prostora.
- Pokretati nove programe gospodarskih aktivnosti poradi poboljšanja kakvoće života na svim, osobito depopulacijskim područjima.

U Programu prostornog uređenja Republike Hrvatske spominje se uži i širi prostor Grada Županja, ali samo u kontekstu važnih infrastrukturnih i prometnih pravaca osobito auto-cesta te ostalih magistralnih infrastrukturnih sustava što prolaze ovim prostorom.

Savi ova rijeka ima jak utjecaj na naselja. Prostor grada Županja karakterizira ravničarsko - močvarni krajobraz. Najveći radovi koji su utjecali na krajobraz su: izgradnja nasipa na Savi, hidrotehnički radovi (izgradnja kanala, prokopa i kanala odvodnje), komasacija zemljišta, sječa šume u sjevernom dijelu grada. Sljedeći veći utjecaj na prostor koji se očekuje je dovršetak izgradnje autoceste u smjeru Lipovca.

Do 19. stoljeća regulacija Save provodila se zbog osiguranja plovnosti Save, a ne u svrhu obrane od poplave. Tek izgradnjom nasipa u svrhu obrane od poplava započinje sve veća promjena krajobraza na koje su do tada isključivo utjecale poplave. Da je izgrađen kanal Dunav - Sava nastale bi još veće promjene u krajobrazu. Iako ideja za izgradnju kanala nije nova (maršal Serbelloni je predložio izgradnju još 1753. godine¹, a javljala se u nekoliko navrata - 1841. g. ponovo je taj projekt razmatran) sve do današnjih dana, nije došlo do njene realizacije. U oblikovanju prostora su utjecali su u međuvremenu slijedeći radovi:

- uređenje Save za plovību izvršeno po nalogu cara Josipa II od 1784. - 1785. godine²,
- 1840-1844. godine predložen je novi veliki plan za regulaciju Save³,
- 1842. godine izgrađen je nasip od Ruščice do Rajeva Sela u duljini od 104,190 km⁴,
- 1846. godine Savom zaplovio je prvi parobrod⁵,
- od 1874. do 1890. godine izgrađena je cesta Županja - Bošnjaci - Spačva⁶,
- od 1928. do 1934. godine Bidj - bosutska vodna zadruga pojačala je 33 km novog postojećeg obrambenog nasipa Županja - Gunja⁷,
- nakon drugog svjetskog rata izvršena je komasacija zemljišta.

Nakon provedenih povijesnih i prostornih analiza područja Grada ustanovljeni su slijedeći ciljevi kod oblikovanja i uređenja prostora Županja:

- sačuvati proporcije glavne ulice u naselju (proporcije ulice i regulacijske / građevinske linije, odnos visina građevina uz glavnu ulicu, oblikovanje uličnih pročelja),
- prostor uz Savu sačuvati kao prostor za odmor i rekreaciju kao i poloje uz Savu,
- u blizini Save planerski ograničiti izgradnju građevina za povremeno stanovanje,
- u području Virova, na sjeveroistoku područja Grada, planerski ograničiti izgradnju građevina za povremeno stanovanje,
- što više sačuvati krajobraz pomiješan sa šumama, šumarcima i živicama,
- gdje god je moguće sačuvati što prirodniji oblik kanala, prokopa i odvodnih kanala.

Društvene djelatnosti

Sustav društvenih djelatnosti razvijen je sukladno razini razvijenosti cijelog područja Grada. Postojeća mreža društvenih djelatnosti smještena je u istoimenom gradskom središtu. Bez obzira na trenutno stanje gospodarstva, industrijska i obrtnička tradicija postoji. Postoje i razmjerno značajnije građevne aktivnosti u izgradnji novih gospodarskih građevina.

Prometnice

Područje grada vrlo dobro je prometno povezano sa širim prostorom kako Županije tako i Države. Gradskim prostorom prolaze dvije državne (A3/D4 i D55 te D214 na krajnjem istočnom dijelu) i nekoliko županijskih prometnica. Autocesta A3 izgrađena je u punom profilu do čvorišta Županja, a u Programu građenja (2005-08.) predviđena je izgradnja punog profila od Županje do GP Bajakovo. Za D214 (od Županje do Gunje) predviđena je rekonstrukcija u okviru radova "Betterment I" kao sastavnog dijela istog Programa.

1.1.3. PLANSKI POKAZATELJI I OBAVEZE IZ DOKUMENATA PROSTORNOG UREĐENJA ŠIREG PODRUČJA I OCJENA POSTOJEĆIH PROSTORNIH PLANOVA

Polazišta, temeljna načela i principe uređenja prostora, koji trebaju biti osnova izrade dokumenata prostornog uređenja sustavno navode Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske (Sabor RH, prosinac 1997) i Program prostornog uređenja Republike Hrvatske (NN 50/99.) kao krovni dokumenti prostornog uređenja Republike Hrvatske.

¹ Wagner, W.: Sava i vojni komunitet Brod (1692 - 1873), str. 10. «Bilo je predviđeno da se koriste prirodna korita Vuke, Ervenice, Bosuta i Biđa i dođe do Save niže broskog Vojnog komuniteta.»

² Wagner, W.: isto, str. 10

³ Wagner, W.: isto str. 11 «predložio je navigacijski inženjer barun Zornberg novi veliki plan za regulaciju kojim se predviđaju nove gradnje za osiguranje obale, oslobođenje korita, ali i prokopavanja savskih vijuga.»

⁴ Milković, I. (1956.): Vraćanje sredstava uloženi u melioracione radove, str.18

⁵ Wagner, W.: isto str. 13

⁶ Klemenčić, A. i Vujašinić, B. (2000.): Povijesni pregled razvitka prometa i cestogradnje u Hrvatskoj do kraja 19. st., str. 85

⁷ Vujašinić, B. (1971.): Historijat hidrotehničkih i melioracionih radova u dolini Save, str. 46

- spomenici graditeljske baštine;
- resursi: prirodne šume, nezagađena tla, rezerve pitke vode, očuvani kultivirani krajobraz.

Prirodni izvori

Od svih navedenih čimbenika, prostor i okoliš predstavljaju temeljno i iskonsko bogatstvo i ograničen prirodni izvor te okvir u kojemu su prisutne sve pojave i odvijaju se sve ljudske djelatnosti. Hrvatska ima veoma kvalitetan prostor i okoliš, a nije osobito bogata, strateškim sirovinama i energetskim izvorima, pa uslijed toga svaki pristup razvitku, traži da se najracionalnije i najekonomičnije gospodari s okolišem i prostorom, a to se odnosi osobito na prostor Grada Županja, zbog moguće ugroženosti prostora primarnom i sekundarnom urbanizacijom koji potiče naselje Županja svojim prometnim položajem.

Poljodjelsko zemljište zauzima razmjerno velike površine. Glede kakvoće i pogodnosti tla za poljodjelske kulture prevladavaju oranice i šume. Ovaj prostor nema nekih značajnijih sirovinskih izvora. Nema niti izvora energije. Prirodna komponenta prostora, elementi prirodnog i uglavnom (još) sačuvanog tradicijskog kultiviranog i kulturnog krajobraza najvredniji su prirodni izvori, vrijedni čuvanja. Šumovite površine imaju potencijal za predstavljanje područja Grada u turističkom i gospodarskom očitovanju.

Prirodna i krajobrazna baština

Planiranje i uređenje prostora mora obuhvatiti ne samo prostor i njegovo funkcionalno uređenje već i sve pojave koje se javljaju u tom prostoru. Temeljni cilj takvog planiranja prostora je postizanje održivog - trajnog i postojanog - razvoja, koji će koristiti sadašnji prostor i okoliš tako da ne dođe do njegovog nepovratnog uništenja. Jedno od osnovnih polazišta modernog pristupa prostornom uređenju jest ravnopravno vrednovanje ciljeva zaštite prostora (prirodnih i kulturnih dobara) i okoliša s ciljevima razvitka već u prvoj fazi planskog procesa. Do danas ove komponente nisu bile dovoljno cijenjene i slabo su bile uključene u ozbiljnija promišljanja strategija gospodarskog razvoja. Neki vrijedni predjeli nisu do sada bili niti uočeni, a time niti zaštićeni. Iz svega proizlazi potreba cjelovitog pristupa zaštiti okoliša. Unatoč destrukciji urbane i ruralne konzistentnosti i primjene općih obrazaca oblikovanja i pojednostavljivanja funkcija i oblika, dijelom su se ipak očuvale povijesne strukture, a ponegdje i atraktivni krajobrazi i vizure, kao glavna uporišta identiteta Grada. S gledišta temeljne zadaće uređenja prostora Grada Županja, uvažavajući promjene imovinsko-pravnog sustava, moramo upozoriti na neke moguće opasnosti koje su već prisutne u prostoru:

- opasnosti neracionalnog korištenja prostora,
- opasnosti koje izviru iz želja da se u građevna područja uključe gradska zemljišta iako su ona često nepodesna za izgradnju,
- opasnosti povećanog interesa za izgradnjom na određenim atraktivnim dijelovima vizualno interesantnih, ali time i eksponiranih prostora, te na plodnim tlima.

Naravno, vrijednost nekog prostora leži i u njegovoj prometnoj povezanosti s važnijim i većim administrativnim, uslužnim i proizvodnim središtima. Tek se tada mogući prirodni i drugi izvori mogu aktivirati. Obzirom na stanje prometnica te prometnih veza područje Grada je vrlo dobro prometno povezano sa ostatkom županije i sjevernog dijela Hrvatske.

Oblikovanje prostora i kulturno-povijesna baština

Analiza strukture naselja za ovaj Plan rađena je usporedbom starih i današnjih topografskih karata, dostupnih podataka, provjera na terenu i fotografija (vidi foto prilog u poglavlju 3). Cilj ove analize bio je ukazati na tipične strukture prostora, povezivanje izgrađenih i neizgrađenih površina te povezivanje rijeke s izgrađenim i neizgrađenim površinama. Kompleksno sagledavanje područja u smislu njegovog oblikovanja zahtijevalo je: analizu strukture prostora sa svim promjenama u prostoru te pregled konfliktnih situacija na prostoru grada Županja kao i prijedloge za njegovo oblikovanje. Polazišta za oblikovanje prostora trebaju se zasnivati:

- na jasno izraženim povijesnim razlikama dijelova prostora grada Županja koje su karakteristične za naselja istočne Posavine;
- na izbjegavanju poimanja prostora kao perifernog prostora, odnosno manje vrijednog prostora s aspekta ekologije, te oblikovanja ruralnog prostora;
- na provođenju mjera za zaštitu okoliša, ruralnog prostora, prirode, razvoja prometa kao i razvoja strukture naselja;
- izbjegavanju poimanja Save kao granične linije jer je i u sklopu Pakta o stabilnosti pokrenuta Inicijativa - Sava 2002. godine, što znači sagledavanje rijeke Save na međunarodnoj razini u cjelini od problema plovnosti, zaštite okoliša do zaštite kulturne baštine.

Naselja Županja i Štitar regulirana su za vrijeme Vojne krajine, tj. u vrijeme kad se provodila nova organizacija prostora. Oba naselja nalazila su se unutar Brodske pukovnije. Kako se naselja nalaze na samoj

zapadu, do Iloka na istoku s tim da od Vukovara prati tok Dunava. Najveće je širine oko 16 km. Nalazi se uglavnom na uzvisinama izgrađujući tzv. Đakovačko-vinkovačko-vukovarski praporni ravnjak ili plato. Prapor je žutosmeđi pjeskovito-glinoviti prah (silt), slabo vezan, šupljikav, s karakterističnim prevladavajuće vertikalnim cjevastim šupljinama od istrunulog bilja i biljnih korjenčića. Luči se, tj. odlama vertikalno. To je eolski sediment nastao nakupljanjem vjetrom nanašanih čestica tijekom suhih i hladnih glacialnih faza i to u više navrata, tako da je apsolutne starosti od 33 000 do 16 600 godina (gornji pleistocen). Sastoji se od kvarca, alkalijskih feldspata, karbonatnih čestica i nešto muskovita. Debljina prapora ovdje je procijenjena na maksimalno 20-tak metara. U litološki član uključene su holocenske sitnozrnate taložine nastale u poplavnim i barskim okolišima, a također i u mrtvajama. Radi se o glinovitim prahovima, prahovima, prahovitim glinama i glinama, mjestimice s lećama pijeska i/ili šljunaka i s karbonatnim konkrecijama. Boje su sive, smeđe i sivosmeđe ili su šareni. U mineralnom sastavu prevladava kvarc, uz kojega još ima feldspata, muskovita i čestica stijena. Debljina ovih naslaga ne prelazi desetak metara. Rasprostiru se u obliku nepravilnih većih i manjih površina južno od prapornog ravnjaka. Na tim lokacijama mjestimice sedimentacija traje i danas zahvaljujući povremenim plavljenjima i održavanju močvara unutar blagih depresija. Nastaju tamne, sivocrne prašinate gline, često s tresetnim tvarima-ostacima neraspadnutog močvarnog bilja. U sjevernom dijelu Grada tla su visoke kvalitete obradivosti - pleistocen pretežito prapor (les), u središnjem području su tla privremeno nepogodna za obradu holocen - prah, prah pjeskoviti, prah glinoviti i glina te u južnom dijelu Grada tla su pretežito vrijedna za obradu holocen - pijesak prašinsti, prah, prah glinoviti i pretaloženi les. Tla su nastala djelovanjem pedogenetskih procesa uz djelovanje klime, reljefa, flore i faune i drugog, ali agrotehničke mjere mogu značajno promijeniti prirodna svojstva tla. Zbog blagog reljefa erozija tla nije izražena na području Grada.

Iako kvaliteta poljoprivrednog zemljišta na području Grada nije utvrđivana na temelju *Pravilnika o bonitiranju zemljišta* (NN 47/82.), na temelju postojećeg svrstavanja u bonitetne klase može se orijentacijski utvrditi kvaliteta poljoprivrednog zemljišta (podaci su prikupljeni iz Prostornog plana županije).

Klima

Klimatske prilike prostora Grada odraz su klimatskih karakteristika šireg prostora i položaja prema panonskom, ravničarskom dijelu šireg područja, te otvorenosti prema području Županije i šire. Klimatske prilike ovog prostora, uglavnom, se odlikuju kontinentalnim karakteristikama, što se prvenstveno ogleda u prosječnoj godišnjoj količini i sezonskom rasporedu oborina. Budući je područje Grada uglavnom poljoprivredno područje, to su značajne pojave snijega, mraza te tuče. Srednji godišnji broj dana sa snijegom za Spačvanski bazen iznosi 32,6 dana. Također je značajna pojava mraza, osobito ranih jesenskih i kasnih proljetnih. Najčešći se mrazevi javljaju u prosincu i ožujku, a najopasniji su ako se jave u vegetacijskom periodu. Srednja godišnja temperatura zraka u Županji iznosi 11,3°C, a u Spačvanskom bazenu 10,4°C. Maksimalna temperatura zraka javlja se u razdoblju do V-IX. mjeseca, dok je minimum temperatura zraka od XI-IV mjeseca. Temperature zraka na području Spačvanskog bazena imaju određena odstupanja od šireg prostora, budući da je to zatvoreno područje, veće vlažnosti zraka, te manje izrazitih kontinentalnih obilježja. Pojave magle vezane su za razdoblje od X-II mjeseca, što znači da su česte u jesenskom i zimskom razdoblju. Godišnje se u prosjeku magla javlja oko 44 dana.

U godišnjoj ruži vjetrova na ovom prostoru najučestaliji su vjetrovi iz sjeverozapadnog kvadranta na koje otpada više od jedne petine strujanja godišnjoj raspodjeli strujanja zraka, a prema izvršenim mjerenjima, rijetki su jaki vjetrovi, prosječno godišnje 4,9 dana s jakim vjetrom jačine 6 bofora, a svega 0,4 dana godišnje s olujnim vjetrom jačine 8 bofora.

1.1.2. PROSTORNO-RAZVOJNE I RESURSNE ZNAČAJKE

Potencijal skoro svakog prostora, pa tako i prostora na kojemu se prostire Grad Županja za ukupni gospodarski, društveni i kulturni razvoj zavisi i ogleda se u nekoliko povoljnih, odnosno nepovoljnih čimbenika. Zastupljenost prethodno navedenih prostornih vrijednosti u prostoru Županje je razmjerno umjerenog intenziteta. Načelno to bi prvenstveno trebali biti:

- prostor i okoliš sa svojim resursima i elementima koji se u njemu pojavljuju i koji predstavljaju prirodni temelj svakog života i razvitka;
- stanovništvo, broj, struktura, raspodjela, osobine, način života i njegove potrebe;
- sustav zajedničkog života stanovništva, mreža seoskih naselja i domaćinstava;
- povezanost Grada sa širim državnim prostorom, cestovnim i drugim infrastrukturnim sustavima;
- postojeće gospodarske jedinice razmještene u prostoru, njihova proizvodna i uslužna funkcija;
- sustav društvenih službi i njihovi objekti, obrazovne, kultura, zdravstvo, socijalna skrb itd.;
- geopolitički položaj, gospodarsko i strateško okruženje.

Općenito, posebnim vrijednostima prostora smatraju se:

- zaštićena područja prirode;

pritokom Biđom ima dužinu 186 km i poriječje veliko 3.000 km². Županija raspolaže velikim kompleksima šuma u kojima dominira slavonski hrast. Na području Županije značajna su nalazišta kvalitetne gline, te vrijedno naftonosno polje s crpilištima nafte i plina.

Osnovna reljefna osobina područja Grada Županja je monoton ravničarski teren. Geološki, područje Grada Županje pripada nasutoj ravnici Posavine. Za nju je karakteristično da se nakon taloženja gornjih pontskih naslaga nastavlja taloženje tzv. "paludinskih naslaga" u velikoj debljini, koje se spuštaju pod mlade pleistocenske taložine produžujući se podzemno do južnih obronaka Fruške gore. Lijeva strana doline Posavine bila je izvrgnuta i intenzivnijim tektonskom spuštanjem. Savska potolina je izrazita tektonska graba, koja je ispunjena kvartarnim naslagama. Kvartarne naslage u savskoj potolini razvijene su u raznim sedimentno-petrografskim facijesima. Litološki su predstavljene raznim glinama, laporima, pijescima, šljunkom, brečama, konglomeratima, ugljenim naslagama, praporom i prapornim ilovinama.

Ovo područje geomorfološki pripada prostoru veće nizine, koja je sastavljena od mladih kvartarnih sedimenata. Među njima su najraširenije naslage močvarnog i pretaloženog prapora, dosta glinovite, a ponekad i pjeskovite. Najmlađi elementi sastava su muljeviti i organsko-barski sedimenti najnižih dijelova kraja i plavljeni pjeskoviti aluvij (poloj) duž toka Save. Kvartarne naslage u prisavskoj ravnici su nevezane klastične naslage međuzrnske poroznosti. Na širem prostoru se izdvajaju sedimenti čiji litološki sastav čine aluvijalni nanos pijeska, praha, gline, uglavnom prekriven glinovito barskim sedimentom eolskim pijeskom i resedimentiranim lesom.

Vode

Područje Grada pripada slivnom području rijeke Save. Zbog razmjerno niskih kota terena južnog dijela Grada, taj dio prostora je pod izrazitim utjecajem režima rijeke Sava. Ovim prostorom teku i brojni manji potoci i kanali. Poljodjelsko zemljište južnog i sjevernoistočnog dijela Grada je pretežito meliorirano. U krajnjem istočnom dijelu Grada, uz granicu prema Općini Bošnjaci, nalazi se izvorišta pitke vode. Južni dio Grada u hidrogeološkom smislu sačinjava aluvijalni nanos šljunka, pijeska, glinovitog pijeska, praha i gline, koji je uglavnom prekriven glinovito pjeskovitim barskim sedimentom i resedimentiranim lesom. Izdašnost je vrlo dobra, kao i provodnost. Stoga su na ovom prostoru primjetni bunari s prosječnom izdašnošću većom od 50 l/s.

Na širem području dominiraju hidromorena tla u kojima prevladavaju pjeskovito šljunkoviti sedimenti prekriveni površinskim slojem glinovitog karaktera. U duljim dijelovima nalazimo pomiješan šljunak i pijesak, a neposredno uz vodotok postoji zona pjeskovito muljevitih nanosa. Raširenost nevezanih i poluvezanih stijena i stijenski kompleksi s integrularnom poroznošću i često velikom propusnošću pogoduju značajnoj infiltraciji vodenih taloga. Sava je najveći vodotok ovog područja. Karakterizira je kišno-snježni režim s glavnim maksimumom u ožujku i prosincu te glavnim minimumom u kolovozu. Površina sliva do vodomjerne stanice u Županji iznosi 62.891 km², srednjeg protoka 1.198 m³/s, a specifični dotok 19,1 l/s/km². Ostali vodotoci vođu dobivaju uglavnom od oborina pa je i režim u velikoj ovisnosti o njima. Drugi značajan izvor vodnih količina su podzemne vode.

Seizmičnost

Prostor Grada nije unutar seizmički aktivnog područja. Najbliža seizmička aktivna područja u ovom prostoru su epicentralna područja Dilj gore i Belog Manastira. Na djelovanje seizmičkih sila velikog utjecaja imaju karakteristike terena, tj. njegove geološke i geomorfološke osobine. Budući da je ovo područje ravničarski teren u neposrednoj blizini rijeke Save, to su i osobine tla nepovoljne s obzirom na djelovanje seizmičkih sila. Cijelo područje Grada je prostor mlade geološke građe, sastavljeno od mladih kvartarnih sedimenata u čijem sastavu su aluvijalni nanosi pijeska, praha, gline, barski sedimenti, eolski pijesak i les.

Osnovni stupanj seizmičnosti ovog područja stoga je moguće ocijeniti na temelju kompleksnih seizmoloških, neotektonskih i seizmotektonskih istraživanja šireg područja i najbližih epicentralnih područja. Na temelju ovako izvršenih istraživanja, na ovom prostoru je moguće očekivati potrese magnituda 5,5 do 6,0. Maksimalni intenzitet potresa koje je moguće očekivati na ovom području iznosili bi do 6° MCS ljestvice, a temelje se kompleksnim istraživanjima šireg prostora. Maksimalni intenzitet potresa za povratno razdoblje od 200-500 godina, na temelju seizmološke karte (NN 53/91.), kreću se na ovom području od 6-7° MCS ljestvice, a važni su za potrebe prostornog i urbanističkog planiranja i projektiranja.

Pedološke osobine

Pripovršinski dijelovi područja Vukovarsko-srijemske županije izgrađeni su od kvartarnih taložina koje se dalje mogu razdvojiti na starije (pleistocenske) i mlađe (holocenske). Nastale su sedimentacijom u vodenim okolišima (jezera, močvare, rijeke, potoci) i na kopnu tijekom zadnjih nekoliko stotina tisuća godina pod snažnim utjecajem izmjena hladnih i suhih glacijalnih s toplim i vlažnim interglacijalnim razdobljima te intenzivnih tektonskih pokreta. Općenito, prevladavaju nevezani do slabo vezani sitnozrnati *klastiti*. Najmarkantniji sediment je prapor ili les. Prekriva manje-više kontinuiranu zonu od Novih Mikanovaca na

1. POLAZIŠTA

1.1. POLOŽAJ, ZNAČAJ I POSEBNOSTI PODRUČJA GRADA U ODNOSU NA PROSTOR I SUSTAV ŽUPANIJE I DRŽAVE

1.1.1. TEMELJNI PODACI O STANJU U PROSTORU

Današnje upravno-teritorijalno ustrojstvo Republike Hrvatske uređeno je Ustavom Republike Hrvatske, *Zakonom o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj* (NN 90/92., 29/94. i 10/97.). Vukovarsko-srijemska županija konstituirana je 16. travnja 1993. godine. Sjedište Županije je u Vukovaru. Županija, u kojoj se nalazi grad Županja, ima površinu od 2.444 km² površine. Prema popisu stanovništva iz 1991. godine imala je 231.187, a 2001. godine 204.768 stanovnika. Gustoća naseljenosti 1991. iznosila je 94,58 st/km², što je nešto iznad republičkog prosjeka koji je bio 84 st/km², a gustoća 2001. godine iznosila je 83,76, a što je rezultat ratnih zbivanja u prvoj polovici devedesetih godina. Područje Županije podijeljen je na 30 novih jedinica lokalne samouprave i to četiri Grada (od kojih je jedan Grad Županja) i 26 Općina.

Grad Županja prostire se na 90,14 km²; a prema popisu stanovništva 1991. godine imala je 14.435, a 2001. g. 16.383 stanovnika, koji su živjeli u statistički promatrano 2 naselja - Županja i Štitar. Proizlazi da je gustoća stanovništva Grada 1991. godine iznosila 160,16 st/km², odnosno 181,75 st/km² 2001. godine. Prema navedenim podacima proizlazi da Grad Županja u županiji Vukovarsko-srijemskoj sudjeluje s 3,69% u površini, a sa 8,00% u broju stanovnika Županije. Uspoređujući kretanje broja stanovnika uočavamo da stanovništvo Županije u razdoblju 2001/91 (indeks 0,86) lagano pada. U istom periodu kretanje broja stanovnika Grada Županja, pokazuje porast sa indeksom 1,1349.

Županija Vukovarsko srijemska	Površina		Stanovništvo				Gustoća stanovanja 2001. st/km ²
			Popis 1991.		Popis 2001.		
	km ²	%	broj st.	%	broj st.	%	
Županja	2.444,48	100,00	231.187	100,00	204.768	100,00	94,58
ŽUPANJA	90,14	3,69	14.435	3,69	16.383	8,00	181,75

TABLICA 1: TEMELJNI PODACI O STANJU U PROSTORU

Najveće tri Općine (jedinice lokalne samouprave) u Vukovarsko srijemskoj županiji su: Općina Nijemci, 224,69 km², Drenovci 200,02 km², Vrbanja 191,00 km². Najmanje tri su: Općina Jarmina 12,94 km², Negoslavci 21,12 km² i Vođinci 21,27 km². Prosječna površina jedinica lokalne samouprave u Županiji iznosi 81,5 km². To govori o relativno manjoj površini jedinica lokalne samouprave. Po površini Grad Županja je nešto iznad srednje veličine površina jedinica lokalne samouprave u Županiji.

1.1.1.1. Smještaj, geoprometni položaj i veličina

Vukovarsko srijemska županija smještena je u krajnjem istočnom dijelu Slavonske nizine, na prostoru između rijeke Dunav na sjeveru i rijeke Save na jugu, koje su ujedno i državne granice prema Srbiji na istoku te Bosni i Hercegovini na jugu. Istočna granica Županije je kopnena granica sa Srbijom i Crnom Gorom, a na zapadu županija graniči s Osječko -baranjskom i Brodsko-posavskom županijom. Grad Županja smjestio se u istočnom ravničarskom dijelu Županije Teren je po svojim karakteristikama ravničarski, s površinama koje su najvećim dijelom pod šumom i kvalitetnom poljoprivrednom zemljištu.

Grad, ima razmjerno povoljan geoprometni položaj, obzirom da kroz njegov sjeverni dio prolazi vrlo važna cestovna prometnica od važnosti za državu i međunarodni tranzitni promet, kao i željeznički ogranak.

1.1.1.2. Prirodne svojstvenosti kraja

Reljefne svojstvenosti i geološka obilježja.

Prostor Vukovarsko-srijemske županije obuhvaća dio slavonsko-srijemskog međuriječja na rubu Panonske nizine. To je ravnica iz koje se središnjim prostorom dižu uzvišenja diluvijalnog prapora. Reljefno se ističu dva odvojena uzvišenja: vinkovačko-đakovački ravnjak i vukovarski ravnjak koji čine razvodnicu Dunava, tj. Vuke i Save. Vukovarski ravnjak se širi prema istoku do crte Šarengrad - Bapska - Šid, odakle počinje Fruška Gora. Sjeverno i južno od ravnjaka prostiru se doline s razgranatom riječnom mrežom. Nadmorska visina prostora Županije se kreće od 78-204 m. U razvijenoj hidrografskoj mreži dominira na sjeveroistoku Dunav, a na jugu Sava. U mreži tekućica savskog sliva najvažniji je Bosut, koji s najvećom